

Klasyfikacje zapasów

Jedne z pierwszych klasyfikacji i podziałów zapasów, wykorzystywane w Polsce powszechnie do końca lat 80., a obecnie stosowane jeszcze w niektórych przedsiębiorstwach, opierają się na zasadności ekonomicznej tworzenia i utrzymywania zapasów (rys.4.).

Zapasy prawidłowe (ekonomicznie i gospodarczo uzasadnione) to takie zapasy, których tworzenie jest uzasadnione rzeczywistymi potrzebami przedsiębiorstwa i działalnością prowadzoną w ilościach i asortymencie zgodną z tymi potrzebami.

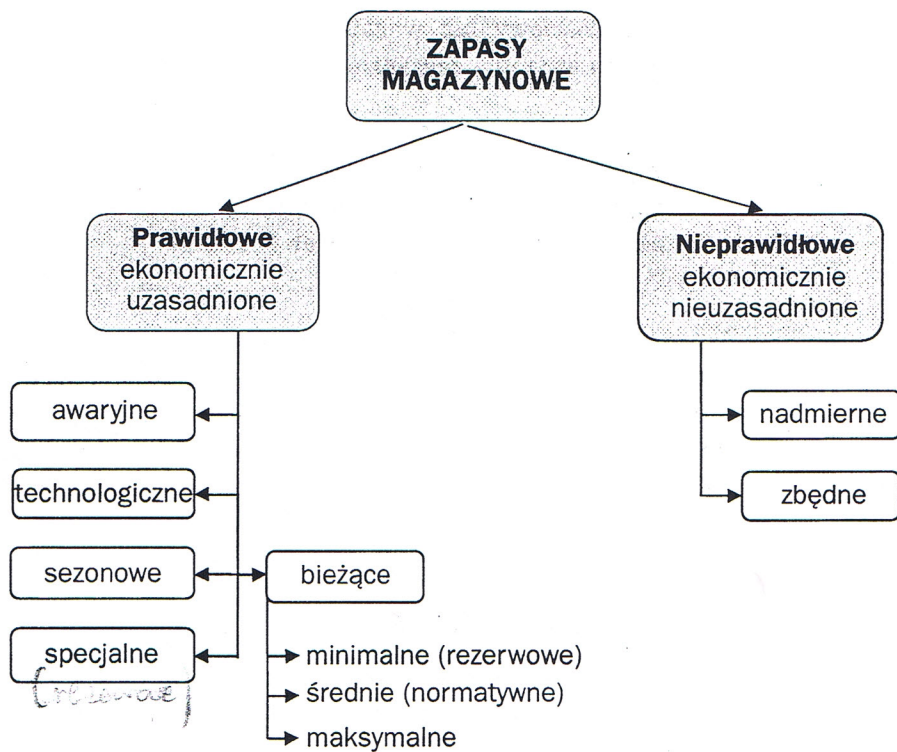
Zapasy nieprawidłowe (ekonomicznie i gospodarczo nieuzasadnione) to zapasy niemające uzasadnienia potrzebami procesów zachodzących w przedsiębiorstwie ani pod względem ilości, ani asortymentu, w jakich zostały zgromadzone.

Zapas awaryjny to najczęściej zapas części zamiennych do maszyn i urządzeń nietypowych, nieprodukowanych seryjnie, których zakup lub wykonanie w krótkim czasie nie są możliwe.

Zapas technologiczny to zapas wyrobów gotowych wyłączonych z przepływu dóbr na czas przechowywania, niezbędny do uzyskania postaci użytkowej wyrobu finalnego. W czasie składowania zachodzą w nich procesy chemiczne lub fizyczne, tzw. procesy dojrzewania lub sezonowania, zgodnie z wymaganiami technologicznymi.

Zapas sezonowy to zapas występujący ze względu na sezonowe wahania produkcji, zakupu lub sprzedaży, jak również ze względu na warunki transportu. Zapas ten obejmuje również te produkty, które na rynku są dostępne tylko w określonych terminach, np. produkty rolne.

Zapas specjalny (rezerwy) to zapas, który z określonych przez kierownictwo i uzasadnionych przyczyn jest utrzymywane przez określony czas dla określonych celów.

Rys. 4. Klasyfikacja zapasów z ekonomicznego punktu widzenia.

Zapas bieżący materiałów lub wyrobów gotowych zawiera ilość materiału lub wyrobu gotowego niezbędną do pokrycia bieżących potrzeb produkcyjnych lub handlowych przedsiębiorstwa w okresie między dwiema kolejnymi dostawami.

Praktycznie biorąc, zapas ten jest równy wielkości dostawy, która powinna opierać się na Ekonomicznej Wielkości Dostawy (Zamówienia). Zasady obliczania tej wielkości zostaną omówione w dalszej części naszego kursu.

W miarę rozchodu z magazynu zapas bieżący zmniejsza się do stanu zerowego, aby następnie, w momencie nadejścia nowej dostawy, wzrastać do poziomu maksymalnego, odpowiadającego wielkości dostawy.

Zapas minimalny, nazywany również zapasem bezpieczeństwa, buforowym lub rezerwowym, zawiera ilość dóbr niezbędną do pokrycia produkcyjnych lub handlowych potrzeb w razie zahamowania napływu materiałów lub wyrobów z bieżących dostaw, tzn. w okresie zakłócenia prawidłowego cyklu dostaw. Jest to więc zapas, który powinien zapewnić normalną działalność w okresie potrzebnym na interweniowanie u dostawcy w przypadku opóźnienia lub niewykonania dostawy przez dostawcę, dokonanie przewozu od dostawcy, odbioru ilościowego i jakościowego, przygotowanie do wydania, skompletowania ładunku itp. Jest on w zasadzie zapasem stałym.

Zapas maksymalny zawiera największą ilość materiałów lub wyrobów, jakie przedsiębiorstwo może posiadać w granicach ekonomicznie uzasadnionych. Jest to suma zapasów – minimalnego oraz bieżącego, która występuje w magazynie w chwili nadejścia nowej dostawy. Wielkość tego zapasu powinna być jednoznacznie określona i zapisana w dokumentacji magazynowej.

Zapas średni, normatywny, zawiera ilość materiałów lub wyrobów, która średnio powinna być utrzymywana w magazynie przedsiębiorstwa. Jest to suma zapasu minimalnego oraz połowy zapasu bieżącego. Wielkość tego zapasu ustala się przede wszystkim ze względów finansowych. Zapas ten jest większy od zapasu minimalnego, a mniejszy od zapasu maksymalnego.

Zapas nadmierny to zapas, którego wielkość przekracza wielkości ekonomicznie uzasadnione potrzebami w zakresie zaopatrzenia, produkcji i dystrybucji. Jest to więc, inaczej mówiąc, zapas materiałów i wyrobów wykorzystywanych w przedsiębiorstwie, ale zgromadzonych w zbyt dużych ilościach.

Zapas zbędny to zapas, którego przedsiębiorstwo nie może wykorzystywać na własne bieżące potrzeby, czyli zapas materiałów i wyrobów nieprzydatnych dla danego przedsiębiorstwa.

Zapasem zbędnym wyrobów gotowych, które wytworzone zostały w celu sprzedaży są wyroby, których przedsiębiorstwo nie może sprzedać w trybie zwykłym. Powstały one na skutek nieprawidłowego planowania potrzeb, zmiany planów produkcyjnych, zmiany technologii produkcji, nieprzewidzianego zmniejszenia się popytu na niektóre artykuły, całkowitej lub częściowej utraty wartości użytkowej lub handlowej, wskutek czego nie mogą one być użyte zgodnie ze swoim przeznaczeniem.

Przyczyny powstawania zapasów nieprawidłowych

Z całą sferą problematyki zapasów nieprawidłowych (gospodarczo i ekonomicznie nieuzasadnionych) wiąże się ich ujawnianie, możliwie szybkie zagospodarowanie oraz podejmowanie działań zapobiegających ich ponownemu powstawaniu.

Do głównych przyczyn powodujących gromadzenie nadmiernych zapasów i stąd powstawanie nieprawidłowych zapasów materiałów i surowców, maszyn i urządzeń, części zamiennych itp. można zaliczyć:

- niesprawnie działający system zaopatrzenia,
- małą stabilność powiązań zaopatrzeniowych i kooperacyjnych, co często powoduje przerwy w produkcji z braku zaopatrzenia,
- nadmierną koncentrację i tendencję do gromadzenia zapasów u odbiorców,
- brak korelacji między planami zaopatrzenia a planami produkcji,
- tryb zamawiania i realizacji dostaw,
- nieodpowiednia jakość materiałów i surowców,
- niewłaściwa współpraca lub jej brak między służbami techniczno-ekonomicznego przygotowania produkcji i służb produkcji ze służbą zaopatrzenia,
- brak dostatecznej kontroli merytorycznej i finansowej w zakresie realizacji dostaw,
- zaniechanie produkcji danego wyrobu lub zmiany konstrukcyjno-technologiczne wyrobów,
- nieodpowiednie przygotowanie zawodowe pracowników służb zaopatrzenia i służb magazynowych,
- przedterminowe dostawy materiałów i surowców,
- zakup ilości większych niż są faktycznie potrzebne,
- „chomikowanie” pracowników magazynowych.

Reasumując należy zauważyć, że występowanie zapasów nadmiernych i zbędnych w przedsiębiorstwach jest zjawiskiem nieuchronnym. Wynika to bowiem z obiektywnych przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa. Sprawa sprowadza się do tego, aby zapasy te nie stanowiły dla przedsiębiorstwa problemu. Chodzi o to, aby te ukryte rezerwy udostępnić innym dla łagodzenia bariery surowcowej.